

L'avaluació de l'activitat docent i investigadora a les ciències socials: la tensió entre la necessitat de flexibilitat i el principi de seguretat jurídica

Álvaro Choi de Mendizábal

Facultat d'Economia i Empresa

Universitat de Barcelona-GIPE

Tot i que l'establiment d'un sistema d'acreditacions suposa un pas endavant per garantir la qualitat del sistema universitari, l'actual sistema d'acreditacions de l'AQU presenta mancances. Les crítiques solen centrar-se en qüestions vinculades a la selecció dels criteris de qualitat i en la ponderació donada, dins del procés d'acreditació, als diversos apartats que conformen l'activitat dels docents universitaris. Aquesta comunicació reflexiona sobre el grau d'aplicació d'un dels principis fonamentals del nostre ordenament jurídic, la seguretat jurídica, que en aquest cas entra en conflicte amb la necessitat de garantir la flexibilitat del sistema d'acreditació als diversos perfils de professorat. També es fa menció a un dels principis d'aplicació obligatòria per part de les administracions públiques, la necessitat de motivació dels actes administratius. Com s'explicarà, ambdós principis es troben íntimament relacionats.

El principi de seguretat jurídica inspira a tot l'ordenament jurídic i és una condició essencial d'un Estat de Dret: ha d'haver-hi previsibilitat i certesa en les actuacions de l'Estat i en l'aplicació de les normes. Aplicat al sistema d'acreditacions, el principi de seguretat jurídica implicaria que els candidats haurien de saber *ex ante* si les seves sol·licituds obtindran una resposta positiva o negativa per part de l'AQU. Malauradament, en l'actualitat molts candidats envien les seves sol·licituds amb la sensació de l'existència d'un elevat grau de discrecionalitat per part dels avaluadors en l'aplicació dels criteris d'avaluació.

El principal motiu d'aquesta situació d'inseguretat és la indefinició de la puntuació assignada als diversos criteris de valoració, justificada des de l'AQU per la necessitat d'adaptar el sistema d'acreditació als diversos perfils dels professors (vegi's, per exemple, el punt 7 dels criteris generals per a l'aplicació dels criteris d'acreditació per a professor lector a l'àrea de ciències socials). Per il·lustrar aquesta situació, s'analitzen els criteris de l'AQU per a l'acreditació de lector a l'àrea de ciències socials. En l'apartat d'experiència investigadora, es troben expressions abstractes de l'estil "els treballs més valorats són els que signifiquen un progrés del coneixement" o frases del tipus "les publicacions d'articles científics es valoren d'acord amb el prestigi de la revista en el seu àmbit, tenint en compte el nombre i l'ordre d'autors, en els àmbits en els quals aquestes variables indiquin el grau de participació de la persona avaluada", sense que s'especifiqui quina és la valoració concreta que tenen les situacions descrites. Tot i que també s'explica que la classificació a diversos índex de citació seran tinguts en compte, no s'estableix cap equivalència en punts. Idèntic problema es detecta en la discriminació entre projectes de recerca competitiu i no competitiu. La indefinició també és la nota predominant dels principis generals per als apartats d'activitat docent (vegi's el punt 22, per exemple: "la valoració de la trajectòria docent universitària es basa en el nombre d'assignatures impartides i el volum de docència acreditat, considerant-ne la naturalesa teòrica o pràctica") i de formació.

Els criteris específics per a l'àrea de ciències socials haurien de perfilar l'aplicació concreta dels criteris generals. Malauradament, resulta difícil distingir entre criteris generals i criteris específics, ja que la formulació d'ambdós és molt similar en el cas de les ciències socials. En l'apartat d'experiència investigadora no s'estableix cap equivalència entre nombre i "qualitat" de les publicacions, projectes, i contribucions a congressos, i punts. Tampoc es concreten les ponderacions dels mèrits de formació i docents, especificant-se els percentatges assignats per a cada secció, però sense explicar-se com es poden assolir les puntuacions màximes.

Tot i que les ponderacions assignades a cada apartat són discutibles (crida l'atenció la atenció, per exemple, la manca de ponderació de la experiència laboral fora de la universitat -quan pot resultar un actiu important per al professor i la desvinculació havia estat un criteri indispensable per a l'acreditació-; o el poc pes dels projectes de recerca, quan des de les diverses instàncies universitàries s'està emfatitzant la necessitat de transferir coneixement a la societat i aquesta és una de les principals formes de transferència de les quals es disposa a les ciències socials) un cop s'han fixat, s'hauria d'establir l'equivalència en punts de cada mèrit aportat pel candidat, per tal de garantir la seguretat jurídica. Naturalment, ha d'existir un cert grau de discrecionalitat per atendre situacions específiques i les particularitats de cada candidat, però resulta difícilment compatible amb l'acompliment del principi de seguretat jurídica el fet que els criteris específics d'avaluació de les ciències socials es tanqui amb el següent paràgraf de -novament- consideracions generals: "la valoració final que dóna lloc al sentit de l'informe corresponent no és necessàriament el resultat numèric, i automàtic, de l'avaluació dels diferents aspectes i apartats enunciats, sinó la que es deriva de l'avaluació conjunta i qualitativa que aquest resultat ajuda a orientar".

La tensió existent entre la necessitat de flexibilitzar el sistema d'acreditació als diversos perfils i la fixació de criteris estrictes de valoració no és insalvable i l'establiment, per exemple, de diversos perfils d'acreditació dins de cada àrea de coneixement permetria compatibilitzar flexibilitat amb seguretat jurídica. D'altra banda, aquesta reforma seria coherent amb les propostes de diverses universitats catalanes de crear diversos perfils de professors.

D'altra banda, l'article 54 1.a de la Llei 30/1992 estableix que "*serán motivados, con sucinta referencia de hechos y fundamentos de derecho los actos que limiten derechos subjetivos o intereses legítimos*". A la vista de l'exposició anterior, la "*sucinta referencia*" no pot limitar-se, en els casos en els quals es denega la concessió d'una acreditació, a exposar que "manquen publicacions" o que hi ha hagut "insuficient activitat d'innovació docent". Una motivació adequada passa per informar al professor candidat sobre la puntuació obtinguda en les diverses àrees (investigació, docència i formació). Una motivació més extensa de les resolucions de l'AQU reduiria la sensació d'arbitrarietat, permetria als candidats conèixer com s'apliquen els criteris d'avaluació, facilitaria als professors l'establiment d'estratègies per aconseguir la seva acreditació (i per realitzar una anàlisi cost-benefici de l'esforç a realitzar, tenint en compte que una resolució negativa pot tenir greus conseqüències econòmiques per als candidats, donada l'existència de només dues convocatòries anuals i la durada limitada dels contractes d'ajudant i de lector) i, en definitiva, milloraria -tot i que fos *ex post*- la seguretat jurídica del procés.

Paral·lelament, si l'objectiu del procés d'acreditació és garantir la qualitat del professorat i l'excel·lència, també seria convenient proporcionar als candidats als quals s'els hi concedeix l'acreditació idèntica informació a la dels candidats que no la van obtenir, per tal que puguin treballar per aconseguir la següent acreditació o bé donar-li a conèixer els seus punts forts i febles com a professor de "qualitat AQU".